

Nyss fyllda 50 år och redan slut?

Av Bo Reinholdsson

FV:s krigsorganisation: 18.000 frikallas! Också det civila samhället drabbas

Våren 1940 – TORNSVALORNAS VÅR – startade den svenska optiska luftbevakningen som en helt frivillig rörelse. Från den 7 till den 14 maj 1940 – på bara sju dagar – inleddes något av en ny folk rörelse; den frivilliga luftbevakningen. Dessa dagar föddes tanken att göra den tidigare rent militära luftbevakningstjänsten till en verksamhet byggd på frivilliga krafter. Detta blev möjligt genom ett informellt och prestigefritt nära samarbete mellan försvarsstaben och arbetsmarknadskommissionen samt en handfull studenter från olika kårer med stor kontaktyta. Parter som fram till denna milstolpe aldrig samarbetat i praktiska frågor förut.

Den 14 maj 1940 startade landets första kurs för utbildning av rekryteringsombud – ett 20-tal handplockade studenter – för den frivilliga luftbevakningen. De tre första veckorna anmälde sig över 2.500 frivilliga. Det var en strid ström av unga män och kvinnor som ville göra en insats för sitt land. Att åka ut som frivillig luftbevakare var en fosterländsk handling. Alla värnpliktsfria män och kvinnor från 17-18 årsåldern och upp till ca 55 år kunde anmäla sig som krigsfrivilliga för en tid av normalt sex veckor. Redan första året, av de fem "långa" krigsåren, hade mellan 18.000 och 20.000 frivilliga tjänstgjort vid luftbevakningsstationerna.

Att allt detta var möjligt berodde främst på det andra världskrigets hårda verklighet, som sände oro in i varje svenskt hem och som mer eller mindre påverkade varje medborgare. De plötsliga angreppen på Danmark och Norge; Kanoner i Danmark riktade mot Sverige; Nazitrupper längs norska gränsen och i Tornedalen – väl synliga för svenskarna. Luftbevakningens livsviktiga funktioner i ett riksfattande bevakningssystem, där man när som helst kunde vänta överflygningar och/eller bombardemang av tyskt flyg, ingav därför vår befolkning förtroende. Med luftbevakare som kunde så mycket mer än bara spana i skyn kände den svenska allmänheten större trygghet mot att inte behöva "bli tagna på sängen".

**Paradoxen:
Ju lägre ambition
för armén
desto viktigare blir
luftbevakningen!**

● ● Den optiska luftbevakningen har under efterkrigstiden och fram till våra da-

gar minskat något i betydelse. Men genom modernisering har den på intet sätt "spelat ut" sin roll.

I dag består det optiska luftbevakningssystemet av ett 50-tal luftbevakningskompanier med vardera ca 30 luftbevakningsstationer (torn, motsv). Systemet är rikstäckande och utgör i "ofredstider" ett komplement till radarluftbevakningen.

Radarluftbevakningen svarar för övervakningen i fred, eftersom det optiska luftbevakningssystemet måste "mobiliseras". Följande för- och nackdelar finns hos de båda kompletterande systemen:

Radarluftbevakningen har bl a följande plustecken:

- + Ser långt.
- + Ser i mörker och dåligt väder.
- + Ger höjd, kurs och fart.
- + Ger snabba måldata.
- + Mindre personalkrävande.
- + Går dygnet runt i fred.

Den har dock också minustecken, bl a följande:

- Kan störas elektroniskt.
- Kan "tekniskt" slås ut.
- Brister i låghöjdstäckning.
- Anger inte typ av flygplan.

Optisk luftbevakning har bl a följande plustecken:

- + Inte känslig för störning.
- + God låghöjdstäckning.
- + Kan ange typ av flygplan (m m).
- + Kan rapportera övrig verksamhet på marken, på havet vid kustnära placering och i luften.

Den har också minustecken, bl a följande:

- Kort räckvidd (≥ 10 km = ögats synvidd).
- Personalkrävande.
- Grov höjdgivelse.
- Ingen fartmätning.
- Långsammare måldata.
- Måste mobiliseras (= finns endast i krig).

Stridsledning av jaktflyg samt uppföljning av övrigt flyg sker normalt med radarstationer såväl i fred som i krig. Den optiska luftbevakningen kompletterar – dock först efter mobilisering – "låghöjdsradarstationerna" över land och i kustområdet.

När våra radarstationer utsätts för anfall, störning eller annat som nedsätter/förhindrar deras möjlighet att lämna information, ökar rapporterna från det optiska luftbevakningssystemet och då inte bara på lägsta höjd utan även högre.

Stridsledning av jaktflyg kan ske även om bara "optiskt" underlag finns tillgängligt. Denna typ av stridsledning övas kontinuerligt under större övningar där optiska luftbevakare också inkallats till tjänstgöring inom aktuella övningsområden.

Framtida hot med kryssningsrobotar på låg och lägsta höjd samt för radarn osynliga flygplan (s k Stealth-teknik) innebär att det optiska systemets betydelse ökar i framtiden.

● ● Detta **unika system** som finns endast i Sverige – England och Finland har mindre embryor till liknande system – föreslås inför kommande års försvarsbeslut/ FB 91 till nedläggning i de lägre ekonomiska nivåerna.

Anledningen till att CFV tvingats exemplifiera "optiken" i sina räkneexempel i nivå 6 och lägre är främst de stora reserver som ÖB tvingar FV att avdela inom den ekonomiska ramen. Den förestående materielomsättningen fram till 2001 – en investering på ca 250 Mkr för övergång till Olbev 2000 – kan därför inte genomföras.

Olbev 2000 avser nödvändig digitalisering inom det optiska luftbevakningssystemet i takt med televerkets övergång från analoga till digitala system. En avveckling av systemet innebär dock förutom utebliven materielomsättning på ca 250 Mkr en ytterligare **besparing på 20 till 60 Mkr/år** genom förändring av grundorganisation m m.

● ● En nedläggning av det optiska luftbevakningssystemet innebär därvid följande för grundorganisation och personal:

- ▶ Avveckling av strilenheten vid F 7 (inkl detachementet i Mölndal).
- ▶ Omorganisation av strilenheterna vid F 4, F 10, F 13, F 16, F 17 och F 21.
- ▶ Inom strilssystemet friställs 20 fast anställda yrkesofficerare.
- ▶ Ca 250 reservofficerare kan reduceras inom FV:s krigsorganisation.
- ▶ Ca 3 700 frivilliga lottor ur SLK kan minskas inom FV:s krigsorganisation.

- ▶ Ca 4 750 frivilliga ur FVRF kan minskas inom FV:s krigsorganisation.
- ▶ Ca 9 500 värnpliktiga (som genomfört GU inom FV) kan minskas inom FV:s krigsorganisation.

Totalt kan flygvapnets krigsorganisation komma att **reduceras** med mer än **18 000 personer**, varav en stor del är frivilliga.

● ● En nedläggning får därtill följande **operativa konsekvenser**:

- ▶ Den territoriella ytövervakningen reduceras kraftigt.
- ▶ Luftförsvarets förmåga försämras inom områden med bristande radartäckning (inlandet och på låg höjd) samt över landets yta i reducerade ledningsnivåer, då radartäckningen är begränsad p g a skador el dyl.

● ● Avvecklingen påverkar även luftbevakningens möjlighet att **alarmera det civila** samhället samt ge underlag för övrigt totalförsvar om lufthot. Lufor (luftförsvarsorientering) är en av de uppgifter "optiken" svarar för och som måste fortsätta i någon form. Möjligheten att upprätthålla luftbevakning omintetgjorts när markradarsystemet av olika skäl inte fungerar eller om "optiken" avvecklas. Inom underrättelseområdet har i låga ekonomiska nivåer kravet på ytövervakning ökat. Paradoxalt nog innebär det att optisk luftbevakning **ökar** i betydelse ju lägre ambition på t ex arméstridskrafter riksdagen anger.

Härtill kommer osäkerheter om huruvi-

da den **flygande spaningsradarn** (PS-890) kommer att anskaffas eller inte. Om anskaffning inte sker, ökar den optiska luftbevakningens betydelse i hög grad.

● ● Försvarets förankring i samhället genom **frivilliginsatserna** är mycket viktig. Det optiska systemet är härvid en av flygvapnets "stöttepelare" när det gäller samhällsförankringen.

ÖB säger i ÖB 91 bl a:

"Ett av målen med svenskt totalförsvar är, att en fast försvarsvilja skall vidmakthållas. Den frivilliga försvarsverksamheten är ett uttryck för detta och har sålunda betydelse för möjligheten att förverkliga detta mål."

Vidare sägs:

"Det åligger försvarsgrenscheferna, som har att fastställa behoven, att bevaka att förändringar för frivilligorganisationerna inte får en omfattning eller inriktning som blir negativ för frivilligverksamhetens utveckling."

En avveckling av det optiska luftbevakningssystemet kommer att återverka hårt mot frivilligorganisationerna, eftersom personal ur den optiska luftbevakningen inte kan omfördelas till andra funktioner inom Flygvapnet.

Vi bör inte tillåta att ca 8 000 välutbildade frivilliga reduceras bort ur krigsorganisationen för att erforderlig ekonomisk reserv skall kunna skapas inom FV:s ram.

Den optiska luftbevakningen har många uppgifter för hela totalförsvaret. Att bibehålla "optiken" bör därför tillgodoses genom att flygvapnet erhåller erforderlig ekonomisk nivå! ■

Optisk luftbevakning 50 år

I samband med F 7:s flygdagar i augusti inbjöd CFV de pionjärer som 1940 hade varit med och startat den optiska luftbevakningen.

Initiativtagaren direktör **Erik Elinde** Uppsala deltog, liksom rekryteringscheferna/-ombuden länsarbetsdirektör **Lars-Gösta Skogh** (Linköping), jurist **Karl-Gustaf Kindberg** (Lekeryd), docent **Gösta Julén** (Svalöv) och direktör **Karl-Erik Tengroth** (Danderyd).

Representanter för luftbevakningens frivilligorganisationer var från SLK rikslottachefen **Marianne af Malmborg** samt en av de ursprungliga "tornsvälorna" **Birgitta Krook** (Åhus) och från FVRF generalsekreteraren **Kjell Helmersson**. Från FV deltog CFV, CFS, C F 7 och C FS/Friv.

Efter flygtransport till F 7 hölls genomgångar om F 7 och optisk luftbevakning av i dag. Det gjordes många intressanta jämförelser mellan 1940 och 1990. Bl a måste

lottorna och flygvapenföreningarna vara avundsjuka på det otroliga rekryteringsresultat som "1-åringen" presterade: 10.000 nya luftbevakare på 2-3 månader.

På kvällen berättade CFV om FV:s situation i dag.

Följande dag var alla C F 7 gäster vid den mycket väl genomförda flyguppvisningen. Alla var imponerade. Naturligtvis fanns i utställningshallen en särskild exposé över den optiska luftbevakningssträvsamma 50 år. Med tanke på

vad 1991 års försvarsbeslut kan komma att besluta blev betraktelsen av alla igenkännande fotografier extra nostalgisk. 50 år men inte mer ...? ■

Björn Moberg
C FS/Friv

CFV (t h) och nuvarande C E1 flankerar sina gäster framför sommarens F 7-utställning: "Optisk luftbevakning 50 år."